

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ชื่อผู้เขียน นางสาวสมพร พวงประทุม

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์	ปัญญานูวัฒน์	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ประหยัด	ปานดี	กรรมการ
รองศาสตราจารย์วราภรณ์	ปิ่นฉวี	กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และระบบการจัดการสมุนไพรของชาวบ้าน ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรของชาวบ้าน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรของชาวบ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยชาวบ้านบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จำนวน 171 คน ผู้ที่มีบทบาทผู้รู้เกี่ยวกับสมุนไพรในชุมชนจำนวน 7 คน ตัวแทนเยาวชนจำนวน 6 คน และตัวแทนกลุ่มสมุนไพรในหมู่บ้านจำนวน 6 คน ผู้ศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วยการหาค่าร้อยละ เลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าฐานนิยม วิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสถิติไคสแควร์ และวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า สมุนไพรในป่ามีมากกว่า 200 ชนิด แต่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในท้องถิ่น เนื่องจากขาดผู้ทำการรวบรวมไว้ สมุนไพรที่กลุ่มตัวอย่างสามารถระบุชื่อได้มี

ประมาณ 80 ชนิด ซึ่งแต่ละชนิดมีการนำมาใช้ทำยา บริโภค หรือขายโดยแยกตามการใช้ประโยชน์ คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการถ่ายทอดการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรจากบิดา มารดา เครือญาติ หมอพื้นบ้าน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ และการนำไปปฏิบัติ ในอดีตมีการจัดการสมุนไพรโดยใช้วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อเป็นกลไกหลักในการควบคุมดูแล โดยอิงกับกฎระเบียบของป่าชุมชน และในปัจจุบันได้มีการใช้สมุนไพรมากขึ้น แต่ชาวบ้านก็ยังมีการอนุรักษ์โดยยึดวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และคำสั่งสอนจากบรรพบุรุษ ตลอดจนหมอพื้นบ้าน และมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น การให้ความรู้ การอบรม และการจัดตั้งกลุ่ม

การศึกษาเชิงปริมาณพบว่ากลุ่มชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ศึกษาเป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 36 – 45 ปี การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเป็นเวลามากกว่า 20 ปี มีอาชีพทำการเกษตรกรรม และเคยเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม และเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมมากที่สุด มีการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรจากป่าชุมชนเป็นส่วนน้อย แต่จะปลูกไว้ในบ้านเพื่อใช้ในการทำยา หรือบริโภค และเคยใช้สมุนไพรในการรักษาโรคและบรรเทาอาการเจ็บป่วย เช่น เป็นไข้ ปวดหัว ตัวร้อน ภัยที่นำสมุนไพรมาใช้มากที่สุดคือวัยผู้ใหญ่

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้มากในเรื่องการอนุรักษ์สมุนไพร แต่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรโดยวิธีการต่าง ๆ

ภาครัฐควรส่งเสริมองค์กรชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง ประสาน และให้ความร่วมมือกับองค์กรเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การใช้ และการอนุรักษ์สมุนไพร สำหรับชุมชน ควรสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งเพื่อสร้างพลังชุมชนในการเรียนรู้และอนุรักษ์สมุนไพร เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพต่อไป

Independent Study Title	Participation on Herbs' Conservation for Biodiversity of a Northern Community : A Case Study of Ban Thung-Yao, Tambon Sri-Bua-Ban, Amphoe Muang Changwat Lamphun .		
Author	Miss Somporn Pongpratoom		
M.A	Man and Environment Management		
Examining Committee	Assoc.Prof.Dr.Anurak Panyanuwat	Chairman	
	Assoc.Prof.Prayad Pandee	Member	
	Assoc.Prof.Waraporn Pannavalee	Member	

ABSTRACT

The objectives of this study were to study the situation and the system on herbs' community, the level of participation on herbs' conservation by villagers and the relevant factors in participation on herbs' conservation by villagers. The study sample consisted of 171 village members in Ban Thung-Yao Tom bon Sri-Bua-Ban, Amphoe Muang Changwat Lamphun , 7 informants on herbs, 6 youth representatives and 6 representatives of herb users' members in village. This study utilized quantitative and qualitative methodology by using questionnaires, observation, indepth-interview and focus group discussion. Data was analyzed using descriptive statistics, such as percentage, standard deviation, mode, chi-square, and also content analysis.

The results of the study showed that more than 200 kinds of herbs were found in the forest, but they were not documented. There were about 80 kinds of herbs which could be identified. Each of them has been used as medicine which was

produced, consumed or sold according to its usefulness. Residence in the community were involved dealing with herbs directly and indirectly. Knowledge of herbs has been communicated through parents, relatives and traditional learning and practicing processes. In the past, herbs were potentially managed by culture, norms and beliefs of the community in association with the rules of community forest. Nowadays, herbs have been being used more. Nevertheless, the villagers still conserved them according to their culture, norms, beliefs, ancestors' thoughts, and traditional healer in addition to various activities to preserve them eg. education, training and grouping programs.

The results of the quantitative study showed that most of the people studied were male, aging between 36-45, completed primary education, and living in the community for more than 20 years. They were agricultural workers, and used to be in agricultural group. Most of them have been members of the agriculture group. They rarely used herbs existing from the community forest, but used only home grown herbs for medicine or home consumption. Some were applied for disease treatment, and symptomatic treatment such as; headache, and fever. Adults were found using herbs extensively.

Most of the residents in the community had knowledge in herbs' conservation. But they cooperated in the activities of herbs' conservation moderately.

Factors statistically correlated with the participation on herbs' conservation were length of stay in the community and the use of herbs in a certain way.

This study suggested to government that it should promote organization networking for the strengthening the network system and co-operation. Additionally, it should promote non government organizations to join learning, herbs' use and herbs' conservation activities. Community should build a the strong network to empower itself for learning and herbs' conservation for biodiversity.